

Здзіслав Нога

ЕТНІЧНІ КОНФЛІКТИ У СЕРЕДНЬОВІЧНОМУ І РАНЬОМОДЕРНОМУ КРАКОВІ

I. Від часу своєї локації у 1257 р. Краків був багатоетнічним містом. Однак про чисельність його окремих етнічних груп у XIII ст. немає жодних відомостей, хіба що знаємо про існування серед тогочасних краків'ян близько 70 осіб з німецькими іменами і прізвищами. Про кількісні показники, виведені на підставі аналізу прізвищ, можна говорити лише щодо наступного століття. Так, згідно з підрахунками Юзефа Мітковського, в XIV ст. у місті мешкало близько 5000 поляків, 3500 німців та 800 євреїв. З початком XIV ст. з'явилися італійці¹. Їхня чисельність суттєво зросла в часи правління королеви Бони Сфорци, а вже у XVII ст. це була друга за кількістю членів етнічна група серед християнських мешканців міста.

За статистичними даними, на межі XVI і XVII ст. у краківській агломерації, тобто в Кракові, Казімежі, Клепажі, мешкало понад 27000 поляків (77%), 2850 німців (8%) і 700 італійців, а також 250 угорців, 100 шотландців та менш чисельні французи і шведи. Етнічну мозаїку доповнювали євреї – близько 3600 осіб, що складало 10,2% від загальної кількості населення; а в Казімежі їхня чисельність становила більше 50% населення². Додам одразу, що у XVIII ст. найбільшим за чисельністю було саме єврейське населення. У 1765 році в Єврейському містечку мешкало 3457 осіб, ще 420 євреїв проживало в інших частинах Казімежа та в приміських юридиках. Тим часом загальна кількість мешканців краківської агломерації складала близько 24000 осіб³.

¹ *Mitkowski J.* Nationality Problems and Patterns in Medieval Polish Towns: The Exemple of Cracow // *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne.* Nr 39 (1978). S. 42; *Belzyt L.* Demographische Entwicklung und ethnische Pluralität in den größten Städten Ostmitteleuropas von 1400–1600 // *Metropolen im Wandel. Zentralität in Ostmitteleuropa an der Wende vom Mittelalter zur Neuzeit*, hrsg. v. E. Engel, K. Lambrecht, H. Nagossek. Berlin, 1995. S. 61–69; *Ptaśnik J.* Włoski Kraków za Kazimierza Wielkiego i Władysława Jagiełły // *Rocznik Krakowski.* T. 13. 1911. S. 49–109; *Tygielski W.* Włosi w Polsce XVI–XVII wieku. Utracona szansa na modernizację. Warszawa, 2005. S. 304–305.

² *Belzyt L.* Kraków a Praga około 1600 roku. Toruń 1999. S. 131. Варто додати, що в тогочасному Кракові мешкало ще 250 угорців, 100 шотландців, а також французи, шведи та нечисленні представники інших етнічних груп.

³ *Bieniarzówna J., Malecki J. M.* Dzieje Krakowa. T. 2. Kraków, 1984. S. 567.

Закономірно виникає питання, як у такій етнічній мозаїці формувалися відносини поміж її частинами? Що було підставою конфліктів і якою була їхня частотність?

Проблеми стосунків між етнічними громадами або «народами» можна досліджувати на різний спосіб⁴. У масштабі всієї держави можна аналізувати ці проблеми через призму міжстанових стосунків. Однак Краків – невідповідний об'єкт, оскільки всі його мешканці були міщанами. Щоправда, правовий статус євреїв був іншим, аніж у християн. Можна також досліджувати відносини між міщанами-господарями і прибульцями тощо. Ми ж спробуємо залучити до свого аналізу різні аспекти співжиття етнічних громад. Тож передовсім розглянемо стосунки між польським та німецьким міщанством, тобто двома найсильнішими групами. Одразу зазначимо, що до відвертих польсько-німецьких конфліктів доходило рідко. Власне можна говорити лише про кілька конфліктів, етнічна складова яких була чітко артикульована:

- 1 – під час бунту вїта Альберта (1311–1312);
- 2 – у часи боротьби за мову проповідей у Маріацькому костелі (30-і рр. XVI ст.);
- 3 – під час облоги міста архікнязем Максиміліаном у 1587 році.

1. У 1311–1312 рр. німецький патриціат на чолі з вїтом Альбертом організував невдалий бунт проти польського князя Владислава Локетка з наміром віддати Малопольщу чеському королеві Янові Люксембурзькому, за що його представники серйозно були покарані (смертю, вигнанням, виключенням з міської ради і лави)⁵. Одним із наслідків цього бунту був наказ ведення міських книг латинською мовою (які до того часу велися німецькою). Однак це не призвело до ослаблення німецького міщанства в Кракові; обійшлося лише ротацією членів міської владної еліти – місця бунтівників зайняли нові люди, також німці. Це був найвідоміший за часів середньовіччя приклад застосування етнічного та мовного критеріїв для розправи з політичними супротивниками. Проте бунт вїта Альберта не можна розглядати як етнічний конфлікт поміж міщанами Кракова.

2. Етнічний характер, натомість, мала суперечка з приводу мови проповідей у Маріацькому костелі⁶, що розгорілася двома століттями пізніше. Розповімо коротко про генезу конфлікту. Отже, до кінця XIV ст. проповіді в костелі Найсвятішої Діви Марії виголошувалися польською і німецькою мовами, у XV ст. – тільки німецькою. Тим часом ситуація в місті змінилася не на користь німецького патриціату. За протекцією краківського воєводи Андрія Тенчинського до міської ради в 30-х рр. XVI ст. увійшли поляки, які розпочали боротьбу за право виголошувати проповіді польською мовою. Цей конфлікт

⁴ *Goldberg Jakub*. Polacy – Żydzi – Niemcy w Polsce w XVII–XVIII wieku // *Między polityką a kulturą*, pod red. Cezarego Kukli. Warszawa, 1999. S. 167.

⁵ *Wyrozumski J.* Dzieje Krakowa. T. 1. Kraków, 1992. S. 199–211.

⁶ *Noga Z.* Krakowska rada miejska w XVI wieku. Studium o elicie władzy. Kraków, 2003. S. 172–173.

розвів по різні полуси міську раду і поспільство. Поляки в одному з листів до короля писали, що виголошення проповідей німецькою мовою в найбільшому костелі столичного Кракова відбувається *ad ignominiam et dedecus gentis nostrae*, тобто є образливим для більшості міського населення. Король Сигізмунд I, однак, спочатку підтримав німців, підтвердивши 23 вересня 1532 р. право на службу у Маріацькому костелі для двох німецьких проповідників, водночас надавши можливість польському проповіднику служити в костелі Св. Барбари. Тільки через кілька років, під тиском шляхти та єпископату король змінив своє ставлення до цієї проблеми: 19 лютого 1537 р. він розпорядився, щоб проповіді в катедральному, Маріацькому костелі в неділю виголошував польський проповідник, а в інші дні тижня – німецький. Натомість у сусідньому костелі Св. Барбари порядок був інший – до полудня відбувалися проповіді німецькою, а по обіді – польською⁷.

3. Черговий конфлікт стався під час облоги Кракова архікнязем Максиміліаном у 1587 р.⁸ Навпроти Шевської брами, на захід від міста, розташовувалося передмістя Гарбари. Його населяли переважно німці, які займалися кушнірством – вичиняли шкіри та шили хутрянні вироби. Вони віддавна були прихильниками Максиміліана. Тож попередньо змовившись з мешканцями передмістя, два загони німецьких кнехтів таємно вночі через польські шанці ввійшли до міста і заховалися в будинках ремісників. Їхнім завданням був напад під час головного штурму з півночі і сходу на тили війська, що під керівництвом гетьмана Яна Замойського обороняло Краків. На світанку у вівторок 24 листопада 1588 р., коли головні загони Максиміліана розпочали штурм, кнехти, що ховалися в будинках кушнірів, несподівано з'явилися перед Шевською брамою. І тільки особиста сміливість канцлера Яна Замойського, який на чолі загону піхоти кинувся у вир боротьби, врятувала місто. В результаті супротивник був вигнаний на шанці.

Зрада мешканців Гарбар викликала антинімецький рух серед міщан, які одразу після військової акції влаштували полювання з киями на німців. У першу чергу покарали за наказом воєводи Тенчинського тих ремісників, які під час штурму влаштували зі своїх домівок стрілянину по власному місту. П'ятдесятьох кушнірів, які сховалися в костелі на Пяску, ченці монастиря вигнали зі святині, по суті віддавши їх на розтерзання розлюченому натовпу. Наступного дня, щоправда, гетьман Замойський заборонив самосуд під карою смерті.

Зрада на передмісті продемонструвала необхідність обачності щодо німців у самому Кракові, оскільки серед них не бракувало відкритих прихильників Максиміліана. Зростала атмосфера підозрливості. Було помічено, наприклад, що гармати при Шевській брамі не завдали ворогові жодної шкоди. Вияви-

⁷ Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława. Wyd. F. Piekosiński. Kraków, 1883. T. II, nr 398.

⁸ Lepszy K. Oblężenie Krakowa przez arcyksięcia Maksymiliana (1587) // Biblioteka Krakowska. Nr 66. 1929. S. 56–61.

лося, що пушкар «ein Hochdeutscher» був підкуплений деякими краківськими міщанами і за 40 талярів замість того, щоб стріляти кулями, стріляв у ворога сіном. Пушкаря було засуджено і страчено. Цікаво, що позиція німецькомовних міщан не була одностайною. Геройством під час оборони міста відзначилися німці з числа патриціату, а деяким з них було надано в нагороду шляхетство⁹. Подібною була ситуація і з меншими етнічними групами. Шотландці зазнали утисків під час вигнання шведів з Кракова в 1656 р. через те, що вони з релігійних мотивів допомагали окупантам.

В цілому ж прикладів гострих польсько-німецьких конфліктів було небагато. Відсутні також згадки про етнічні сутички з італійцями, можливо тому, що вони належали до найбагатшої верстви міста й були тісно пов'язані зі шляхтою і королівським двором, і значно меншою мірою – з містом. Іноді деякі з них, такі як Себастьян Монтелуппі, демонстративно дистанціювалися від представників міської влади і спільноти міста загалом. Такі особи, зрештою, були причетні до високої політики і вершили людськими долями, що було очевидно для патриціату¹⁰. Схожа ситуація була з меншими етнічними групами. Шотландці зазнали утисків під час вигнання шведів з Кракова в 1656 році через те, що вони з релігійних мотивів допомагали окупантам.

Відкриті етнічні конфлікти у Кракові були рідкістю тому, що поділ мешканців на етнічні і релігійні групи не збігався. Краківське міщанство ділилося передовсім за майновим та релігійним критеріями. Крім того, окремі етнічні групи не були ізольовані від решти спільноти, а пов'язувалися різними професійними, родинними, релігійними зв'язками. Це, безумовно, послаблювало конфлікти й пом'якшувало їхній перебіг, а також сприяло творенню атмосфери суспільного порозуміння і співпраці. Відбувалася акультурація, а слідом – і асиміляція прибульців, однак ці процеси, зокрема, серед представників найбільших етнічних груп, були двосторонніми: поляки потрапляли під німецький культурний вплив таким же чином, як і німецьке міщанство від XVI ст. колонізувалося.

Мирне співіснування етнічних груп мало й іншу причину. Так, скажімо, німецькомовне міщанство Кракова не вирізнялося яскравими етнічними почуттями, йшлося переважно про своєрідний міський патріотизм, що виявлявся в турботі про Краків і про його привілеї¹¹, а також про власний інтерес. Цю етнічну індіферентність демонструє лист Рудольфа Агриколи, який перебував у Кракові під час війни Польщі з Прусією у 1520 р., до Йоахима Вайяна з Відня: «Я не чуюся затишно, перебуваючи довший час у Кракові. Кожного німця сприймають гірше від єврея. Всьому Кракову не можна віри-

⁹ Noga Z. Krakowska rada miejska w XVI wieku... S. 232.

¹⁰ Quirini-Popławska D. Działalność Sebastiana Montelupiego w Krakowie w drugiej połowie XVI wieku. Kraków, 1980.

¹¹ Friedrich K. Cives Cracoviae: Bürgertum im frühneuzeitlichen Krakau zwischen Stadtpatriotismus und nationaler Pluralität // Krakau, Prag und Wien. Funktionen von Metropolen im frühmodernen Staat. Stuttgart, 2000. S. 64.

ти, зокрема, сполонізованим німцям, які до нас – чужих – не виявляють жодної приязні. Якщо переможуть німці – з ними приятелюватимуть, якщо поляки – з поляками»¹².

II. Попередні зауваження стосувалися міщан-християн. Конфлікти ж з особами іудейського віровизнання можна трактувати водночас і як релігійні, і як етнічні.

У середньовіччі євреї заселили простір навколо сучасної вулиці Святої Анни, що називалася тоді Жидівською (*Juden Gasse (1304), platea Judeorum*). Виникнення цієї ділянки було результатом діяльності єврейської старшини, яка коштом громади викупувала посесії – право на володіння нерухомістю – і забороняла продавати цю землю християнам. Такі дії були реакцією на політику краківської міської ради, яка вживала різних заходів, спрямованих проти переходу будинків до євреїв. Тож християнсько-єврейські стосунки від початку були досить складними, а регулярні конфлікти мали релігійний або економічний характер.

Найдавніші згадки з історії міста не містять інформації про систематичне переслідування єврейської людності, властиве тогочасній Європі, хоча єврейські погроми у середньовічному Кракові все ж відбувалися. Перші джерельні свідчення про антиєврейські заворушення походять з 1369 р., про що свідчить вимога короля до міської ради забезпечити охорону для найзаможніших єврейських постачальників. Докладніше відомо про погром 1407 р.¹³ Інцидент почався з того, що на амвон костелу, що знаходився обіч Ринку, поблизу костелу Святої Барбари, підкинули листа, в якому євреїв звинувачували у ритуальному вбивстві християнської дитини, а також у побитті камінням ксьондза, що йшов зі святими таїнствами. Публічне прочитання листа на вимогу присутніх у костелі віруючих послужило сигналом до актів насильства: міщани почали спалювати будинки та грабувати майно євреїв. Чимало членів єврейської громади загинуло, багато з них під тиском обставин прийняли християнство, зокрема, було охрещено вцілілих після погрому єврейських дітей-сиріт. За наказом короля усе міщанство мало бути покаране, оскільки відповідальність лежала на всіх («ein grossir schade di von komen töchte»). Однак збереглися прохання окремих міщан про розгляд індивідуальної участі кожного в погромі і, відповідно, особистої відповідальності, звернені до міської влади. Наступний погром стався у 1423 р.

Після цих сумних, вражаючих подій старші єврейської громади у 1453 р. звернулися з проханням до короля Казимира Ягелончика підтвердити давні привілеї, що гарантували їм право особистої безпеки. Приводом до такого прохання послужило прибуття до Кракова проповідника Яна Капістрана,

¹² Die Vadianische Briefsammlung, Bd. 3, 1894. Nr 216.

¹³ *Wyrozumski J.* Dzieje Krakowa. T. 1. S. 320–331; *Zaremska H.* Jan Długosz o tłumienie krakowskim w 1407 roku // *Między polityką a kulturą.* / Pod red. Cezarego Kukli. Warszawa, 1999. S. 155–165.

діяльність якого у Вроцлаві призвела до переслідування євреїв. Завдяки вжитим заходам вдалося уникнути антиєврейських заворушень, незважаючи на палкі проповіді Капістрана, виголошені під Вавелем.

Однак напруга в стосунках поміж міщанами-християнами та євреями існувала й надалі. Після великої пожежі міста у 1494 р., в якій звинуватили євреїв, знову дійшло до нападів на єврейські будинки і грабунків. Тож євреї були вимушені покинути Краків і відтоді їм заборонялося мешкати в його межах аж до XIX ст. Вони оселилися на виділеній для них королем Яном Альбрехтом ділянці біля міста Казімеж, яка з часом отримала назву Єврейського містечка¹⁴.

Після переселення до Казімежа єврейська громада зіткнулася з двома найважливішими проблемами – необхідністю розширення меж містечка, зокрема, його південної частини, внаслідок демографічного зростання населення та напливу емігрантів, а також отримання права на торгівлю в Кракові.

У ході боротьби за право торгувати в Кракові інтереси єврейської громади зіткнулися з інтересами інших міщан. Конфлікти між ними на економічному ґрунті мали перманентний характер. Інтереси кожної зі сторін пильнували їхні представники: краківська міська рада і старші єврейської громади.

Єврейські купці з Казімежа мали широкі торгові інтереси. Так, у XVI ст. вони майже монополізували торговий обмін з Прагою¹⁵, виступаючи основними постачальниками королівського двору. Банківськими послугами єврейських фінансистів користувалися королі, магнати, шляхта, а також церковні інституції. Євреї кредитували також краківських купців, позичали під заставу гроші іншим міщанам. Вони були значною мірою конкурентноспроможнішими від купців-християн, що поглиблювало взаємні суперечності. Євреїв звинувачували у застосуванні демпінгових цін, торгівлі краденим товаром, у несплаті мита, ігноруванні права складу. Сплачувати мито і не порушувати права складу товару було обов'язковими для всіх приїжджих купців, а такими в Кракові вважалися євреї – мешканці сусіднього Казімежа.

Головними суперниками єврейських купців виступали дрібні купці-християни. Під їхнім тиском міська влада намагалась на різний спосіб обмежити конкурентноспроможність єврейських купців. Добрим засобом у цій боротьбі ставали навіть епідемії, що переслідували Краків упродовж кількох років. Під страхом розповсюдження заражень замикалися міські брами для чужих осіб, у тому числі й для євреїв – мешканців Казімежа. Таким чином краківські

¹⁴ Zob.: *Wyrozumski B.* Czy Jan Olbracht wygnał Żydów z Krakowa? // *Rocznik Krakowski*. T. LIX. 1993. S. 5–11.

¹⁵ Handel żydowski w Krakowie w końcu XVI i w XVII wieku. Wypisy z krakowskich rejestrów celnych z lat 1593–1683. / Opr. Jan M. Małeckie. Kraków, 1995. S. 16–17; *Horn M.* Dostawcy dworów królewskich w Polsce i na Litwie za ostatnich Jagiellonów 1506–1572 (ze szczególnym uwzględnieniem dostawców żydowskich) // *Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego*, 1989. Nr 2. S. 3–7; *Kazusek Sz.* Żydzi w handlu Krakowa w połowie XVII wieku. Kraków, 2005. S. 96–101.

купці позбавлялися конкурентів, якнайдовше, навіть коли небезпека минала, не допускаючи їх до міста. У свою чергу єврейська громада намагалася всіляко протидіяти обмеженню торгової активності своїх членів з боку краківських райців, подаючи скарги до королівського двору і навіть до сеймового суду.

Переломним моментом у багатівковій боротьбі було відродження у 1721 р. Купецької конгрегації, що існувала за середньовіччя. Її головною метою була боротьба з купцями, які не належали до купецької гільдії, тобто не мали міського громадянства. Очевидно, що за цими актами передовсім приховувався намір звільнитися від єврейської конкуренції. Врешті, у 1744 р. рада міста Кракова здобула королівський привілей, що забороняв євреям торгувати в місті. На його підставі почалася конфіскація товарів єврейських купців, що спонукало єврейську громаду вдатися до енергійних заходів. Вона вислала посланців до Варшави і Дрездена, де перебував король Август III, і, врешті, таки досягла свого. Роком пізніше король видав декрет, яким призупиняв дію своїх попередніх розпоряджень і забороняв під карою в 10 тис. дукатів перешкоджати торгівлі єврейських купців. Текст містив твердження, що монарх «тільки внаслідок помилкової інформації заборонив єврейську торгівлю в Кракові». Проте міська рада продовжувала конфіскацію єврейських товарів. Обидві сторони шукали допомоги у найвищих державних чиновників. 4 червня 1761 р. краківська міська громада отримала черговий важливий документ і на його підставі вночі з 17 на 18 червня, коли єврейські купці покинули міські мури, спустошили їхні крамниці. У відповідь старші єврейської громади погрожували залишити місто назавжди. На захист євреїв стали високі урядники, посилаючись на те, що євреї сплачують чималі податки і, до того ж, є розпорядниками великих грошових сум шляхти та костельних інституцій. Впливовий канцлер Ян Малаховський вважав, що має бути укладений певний компроміс, «такий, щоб католицьке місто не загинуло і євреї мали б своє купецтво»¹⁶. Загалом же в ході боротьби за життєвий простір обидві сторони активно користалися з прихильності найвищих державних сановників, завойовуючи її коштовними подарунками, клейнодами і готівкою. Доходило навіть до того, що деякі з урядників брали гроші від обох сторін, видаючи вкрай суперечливі розпорядження, щоб за якийсь час завдяки черговому «подарунку» відкликати їх. Це затяте суперництво тривало аж до поділів Речі Посполитої.

Політика міської ради щодо євреїв, яку за сучасними критеріями можна було б охарактеризувати як рестрикаційну, тобто таку, що обмежувала їхні права і діяльність, у той же час викликала незадоволення багатьох груп міського населення, особливо збіднілих купців-християн, як занадто лояльна. Варто зауважити, що заможніші купці, члени міської ради, таки досить толерантно ставилися до євреїв, не вбачаючи в них загрозованих конкурентів, а тому здавали їм в оренду за чималі кошти пивниці в будинках, що знаходилися на

¹⁶ Balaban M. *Historia Żydów...* T. 2. S. 67–75, 309–316.

Ринку та поблизу нього для складування товарів. Однак під тиском громадян міста міська рада у 1544 р. ухвалила постанову про заборону здавати в оренду євреям приміщення для складу товарів під загрозою штрафу у 100 пол. зол.¹⁷ Для єврейської торгівлі склалася драматична ситуація. Зазвичай на товп євреїв-купців щоранку мандрував через міст над Віслою від Казімежа до Кракова, товари ж чекали на них на місці торгівлі. Щоденне їхнє транспортування наражало купців на ряд труднощів, наприклад, поставала б необхідність сплачувати податки в межах міста. Через це старші єврейської громади одразу розпочали боротьбу проти драконівської постанови. Втім, подібні заборони з'являлися регулярно і в пізніші часи, однак за певний час під тиском державних можновладців їх скасовували¹⁸.

Конфлікт інтересів зачепив також ремісників. Як напевно, то серед ремісників-християн від початку не існувало єдності. Внаслідок сепаратистських тенденцій виникали навіть окремі німецькі цехи, як наприклад, в Познані. Конфлікти існували також усередині деяких цехів, оскільки поляки намагалися звести до мінімуму домінуючі позиції німецьких майстрів. Однак все ж можна говорити про єдність економічних інтересів ремісників-християн в їхній позиції щодо партачів та єврейських ремісників.

Євреї перебували поза міськими цеховими організаціями, об'єднуючись у власні цехи. Вони не могли належати до християнських цехів хоча б тому, що невід'ємним елементом цехового життя були спільні релігійні церемонії. Осібність євреїв-ремісників призводила до впровадження міською радою Кракова різноманітних обмежень щодо їхньої діяльності (додаткові податки, перешкоди при закупівлі товару тощо). В ході конкурентної боротьби обидві сторони, як і у випадку з купцями, апелювали до короля. Найзапеклішу боротьбу з єврейськими ремісниками вели різники. Підставою для конфліктів протягом усього XVI і початку XVII ст. була угода 1494 р., за якою євреї погодилися на обмеження числа різників, що торгували м'ясом у Казімежі, до чотирьох осіб. У той час населення Єврейського містечка зростало, а, відповідно, зростали і його потреби.

Окрему сторінку в це суперництво вписали єврейські шинкарі, діяльність яких ставала на заваді інтересам християнських шинкарів з Казімежа, що мали монопольне право на продаж горілки і пива. Головним аргументом, до якого вдавалися християни у своїх вимогах заборонити євреям шинкування, було те, що вони продавали напої населенню в неділю і на католицькі свята, коли християнські корчми були замкнені. Втім, єврейські шинкарі все ж привозили напої у Краків і провадили свою діяльність, незважаючи на безкінечні судові процеси.

¹⁷ Prawa, przywileje i statuta miasta Krakowa 1507–1795. T. 1. Z. 1. / Wyd. F. Piekosiński. Kraków, 1885. Z. 1. Nr 116.

¹⁸ Balaban M. Historja Żydów w Krakowie i na Kazimierzu 1304–1868. T. I: 1304–1655. Kraków, 1931. S. 210–228.

Проте найбільше заздощів викликала діяльність єврейського цеху золотарів. Їх традиційно звинувачували у псуванні монети і скуповуванні краденого – золотих і срібних речей з католицьких костелів. Особливу заздрість викликали єврейські постачальники срібла до державної ливарні, які у XVII–XVIII ст. по суті монополізували цей сегмент торгівлі.

Становище євреїв суттєво погіршилося на середину XVII ст., коли під час війни зі Швецією їх звинуватили у зраді і погрозували вигнанням з країни. Євреї з власної ініціативи запропонували королю Янові Казимиру 60 тис. польських золотих за непритягнення їх до відповідальності за послуги, надані шведам. Більше того, прихильною до євреїв виявилася Католицька Церква, якій ті заборгували великі кошти. Тож Костел мусив би серйозно фінансово постраждати у випадку вигнання євреїв¹⁹.

З середини XVII ст., внаслідок воєнних втрат Речі Посполитої і трагічної епідемії в Кракові, економічна ситуація краківських міщан дедалі погіршувалася. Причини цих труднощів християни вбачали в єврейях-конкурентах, з якими розпочали боротьбу в різних напрямках і на різних рівнях. Найголовнішим завданням, зрозуміло, було обмеження єврейської діяльності, зокрема, торгівлі, яка ближче до розборів Речі Посполитої ставала все дошкульнішою. У цій війні використовувалися й пропагандистські елементи. Так, міщани в союзі з Католицькою Церквою інспірували появу листів і листівок, які представляли євреїв у якнайгіршому світлі. Єврейсько-християнські конфлікти суттєво порушували нестійку соціальну рівновагу у Кракові.

Втім, незважаючи на усі суперечності й конфлікти, Краків порівняно з іншими містами Речі Посполитої за часів Середньовіччя і ранньомодерного часу був оазою спокою. А багатоетнічність і мультикультурність досьгодні надають місту відчутно європейського характеру.

¹⁹ *Bieniarzówna J., Malecki J. M. Dzieje Krakowa. T. 2. S. 389.*